

Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen

13.07.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö
Siikavirta Jaska
Ruuhonen Kirsi

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite: Lausuntopyyntöne 10.6.2022 VN/813/2021

Hallituksen esitys mielenterveyslain (1116/1990) muuttamisesta

Nyt ehdotetun sääntelyn perimmäinen tarkoitus on kohentaa tahdosta riippumatonta hoitoa vastaavissa olosuhteissa hoidettavan tai tutkittavan henkilön oikeutta ja suojaa laitosaltaa vastaan. Sääntelyn myötä on huomioitava siitä todennäköisesti aiheutuva muutoshakemusten ja hallinnollisen työmäärään lisääntyminen. Pelkkä sääntely sinällään ei edesauta kyseessä olevien henkilöiden tilannetta, vaan olosuhteet on luotava sellaisiksi, että sääntelyllä voidaan saada aikaan hoidollista hyötyä ja mitattavia tuloksia.

Keskeisinä ehdotuksina nyt käsiteltävässä esityksessä ehdotetaan mielenterveyslakiin lisättäväksi säännös siitä, että tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa olevalle potilaalle psykiatrisen sairauden hoitoon säännöllisesti annettavasta lääkehoidosta olisi tehtävä kirjallinen päätös tilanteissa, joissa potilas vastustaa lääkehoitoa tai kun potilaan tahdosta ei saada selvyttä. Päätöksestä voisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Sääntely merkitsee poikkeusta siihen pääsääntöön, että lääketieteellisin perustein annettavan hoidon sisältöön kuten lääkehoitoon ei saa hakea muutosta valittamalla tuomioistuimeen.

Päätös olisi kulloinkin voimassa enintään tarkkailua, mielentilatutkimusta tai tahdosta riippumatonta hoitoa koskevien lain 2-4 ja 4 b luvuissa säädettyjen päätösten voimassaolon ajan. Jos mainittujen päätösten perusteena olevaa tutkimus- tai hoitoaikaa pidennetään uudella päätöksellä, myös lääkehoidosta tulisi tehdä uusi kirjallinen päätös, jos potilas edelleen vastustaisi lääkehoidon antamista tai jos potilaan tahdosta ei yrityksestä huolimatta saada selvyttä. Lääkehoitoa koskeva päätös saataisiin kuitenkin panna täytäntöön heti muutoksenhausta huolimatta, jotta potilaalle lääketieteellisen perustein annettava asianmukainen ja välttämättömäksi arvioitu lääkehoito voidaan turvata.

THL toteaa, että nyt ehdotettu säännösmuutos voi parantaa psykiatrisessa hoidossa olevan potilaan turvallisuudentunnetta siitä, että hänellä on mahdollisuus hakea muutosta häntä ja hänen hoitoaan koskeviin hoidon aikana tapahtuviin päätöksiin. Epävarmaa on kuitenkin, tuoko kyseinen lakimuutos ratkaisevaa parannusta nykytilanteeseen potilaan oikeusturvaa ja itsemääräämisoikeutta silmällä pitäen. Muutoksenhakuprosessi voi yksilökohtaisesti ja terveydentilasta riippuen olla vaivalloista toteuttaa ja siihen liittyvät yksityiskohdat vaikea hahmottaa henkilön ollessa hoidettavana tahdostaan riippumatta. Usein on kyseessä tilanne, jossa potilaan kyky hahmottaa terveydentilaansa tai sairaudenhoitonsa tarvetta voi olla puutteellinen ja näin myöskin kyky ymmärtää lääkityksen merkitystä hoidollisena elementtinä.

Merkille pantavaa on, että uudistus koskisi vain säännöllistä, toisin sanoen pitkäaikaista lääkitystä, eikä lääkitystä, jota annetaan välttämättömissä ja akuuteissa psyykkisen voinnin heikentymisestä johtuvissa äärimmäisissä ja kriittisissä tilanteissa, jotka ovat verrattavissa

Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen

13.07.2022

(somaattisen) ensihoidon tilanteisiin. Nämä tilanteet ovat käsityksemme mukaan sellaisia, jotka useimmiten ovat voineet aiheuttaa hoidettavana tai tutkittavana olleissa henkilöissä tuntemuksia tarpeettomasta tai ylimitoitetusta ruumiillisen koskemattomuuden ylittävästä itsemääräämisoikeuteen kajoamisesta.

Säännöksessä ei tuoda esiin, koskeeko valitusoikeus erityisiä vai kaikkia lääkitysmuotoja, kuten pistos- tai tablettimuotoista tai muulla tavoin annettavaa lääkkeellistä hoitoa. Rajanveto säännöllisen ja tarpeenmukaisen akuuttihoidon ja sen vastustamisen suhteen voi joissain tapauksissa osoittautua vaikeaksi.

Muutoksenhaku vie nykyiselläänkin mielenterveyslain mukaisista ja valituskelpoisista päätöksistä alkaen ja valitusajan umpeutumiseen asti pitkän ajan ja henkilö saattaa jo olla kotiutunut, kun asia viimein saadaan päätökseen toimivaltaisessa viranomaisessa, käytännössä hallinto-oikeudessa. Siitä eteenpäin mahdollisuus valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen on oma aikaa vievä prosessinsa. Lain vaikutusten arvioinnissa onkin huomioitu mahdolliset lisäkustannukset sekä työvoiman että tietoliikennetarpeiden osalta, mutta selkeästi ei käy ilmi, mihin toimenpiteisiin lisäkuormituksen hallitsemiseksi on tosiasiallisesti mahdollista ryhtyä.

Tämän säännöksen tarkoittaman henkilön tulee saada apua mahdollisen valituksen tekemiseksi. Informatiivista materiaalia sekä apua muutoksenhakua varten tulisi olla käytettävissä sairaalaolosuhteissa, jotta muutoksen tekemisoikeus ei jää tiedostamatta tai muutoin käyttämättä. Potilasasiamiesten rooli voi korostua ja heidän riittävän panostuksensa huomioimisen lisäksi henkilöstön myönteiseen asennoitumiseen ja koulutustarpeeseen tulee kiinnittää huomiota.

Hoitoon ehdotettu sääntely ei sinänsä tuo muutoksia. Akuuttitilanteissa lääkityksen antamisesta raportoidaan jo nyt erikseen, mutta nyt uuden sääntelyn myötä tarvittava uusi päätöslomake, sen valmistelussa huomioitavat seikat, käyttöönotto sekä lomakkeen täyttäminen voivat tuoda ennalta arvaamattoman paljon lisätyötä virkamiehille, hoitavalle lääkärille ja sairaalan hoidosta vastaavalla ylilääkärille ja valitusprosessin myötä sairaalan hallintoon.

Mielenterveysasiat on käsiteltävä tuomioistuimissa kiireellisinä, joten vaarassa on kiireettömimpien asioiden käsittelyaikojen pitkittyminen ja edelleen pitkittyminen, mikäli lisäresursseja ei ole osoitettavissa tai työjärjestelyin järjestettävissä lisää käsittelyaikaa. Esityksessä on arvioitu muutoshakemusten lisääntyvän, mikä asettaa myös hallinto-oikeuksien tuomarien ja asiantuntijoiden tarpeen lisäyksen tarpeen harkittavaksi. Kuten hoitoonmääräämispäätösten jatkamisessa tarvittavien ulkopuolisten lääkärin saatavuuteen on jouduttu alueellisesti erityisesti panostamaan, myös hallinto-oikeuteen asiassa aidosti ulkopuolisten asiantuntijoiden saatavuus voi asettaa rajoituksia ja viiveitä.

Hallintotuomioistuimet pystyvät kaiketi arvioimaan onko menetelty niin kuin laissa säädetään, mutta lääketieteellisten seikkojen merkityksen painottuessa vankka asiantuntijaresurssi on oltava käytettävissä. Jälkikäteisesti varmistettavan oikeussuojan mukanaan tuoman hallinnollisen työn osuuden tunnistettiin voivan kasvaa merkittävästi.

Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen

13.07.2022

Hoitotahdon aseman selkiyttäminen olisi tarpeen huomioida ennen tämän sääntelyn mahdollista voimaan astumista.

Lopuksi THL toteaa että edellä esitetyt näkökohdat huomioon ottaen nyt esitetty sääntely on parannus nykyiseen mielenterveyslaissa säädettyyn tilanteeseen nähden.

Johtaja
Pääjohtajan sijaisena

Terhi Kilpi

Tutkimuspäällikkö
Hyvinvointivaikuttajat-osaston johtajan sijaisena

Mikko Peltola

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 3 pages before this page

Dokumentet inneholder 3 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 3 sivua ennen tätä sivua

Dette dokument indeholder 3 sider før denne side

Detta dokument innehåller 3 sidor före denna sida

authority to sign

representative

custodial

asemavaltuus

nimenkirjoitusoikeus

huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt

firmateckningsrätt

förvaltare

autoritet til å signere

representant

foresatte/verge

myndighed til at underskrive

repræsentant

frihedsberøvende